

Original Article / Araştırma Makalesi

BİR ÜNİVERSİTENİN DIŞ HEKİMLİĞİ FAKÜLTESİ'NDE VERİLEN TEMEL
İLKYARDIM DERSİNİN ETKİNLİĞİ

Effectiveness of a Basic First Aid Course at a University's Faculty of Dentistry

Kerime ÖĞÜT DÜZEN¹

Ayşe SEZER BALCI²

^{1,2}Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Burdur

Geliş Tarihi / Received: 02.03.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 26.08.2024

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, bir üniversitenin Diş Hekimliği Fakültesi'nde verilen temel ilkyardım dersinin etkinliğini değerlendirmektir. Bu araştırma tek gruplu ön test–son test tasarımı ile yarı deneysel olarak yapıldı. Araştırmanın evrenini 2023-2024 Eğitim Öğretim Döneminde bir üniversitenin Diş Hekimliği Fakültesinde Temel İlk Yardım dersini alan öğrenciler (N=67) oluşturdu. Veri toplama aracı olarak 'Sosyo-Demografik Form' ve araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan 'Temel İlk Yardım Bilgisi Soru Formu' kullanıldı. Çalışmada tanımlayıcı istatistikler için (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), eşleştirilmiş gruplarda ki kare testi kullanıldı. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 18.98±1.46, %56.7'si kadın ve 65 tanesi (%97) bekarıydı. Araştırmada eğitim sonrası dönemde, öğrencilerin ilkyarıdımına ilişkin sorulara verdiği doğru yanıt oranlarının arttığı görüldü. Doğru yanıt oranında en yüksek artışların kanamalar, bilinç kaybı bozuklukları, kırıklar, yanıklar ve burkulmalar ile ilgili sorulara verilen cevaplarda olduğu görüldü (p<0.05). Sonuç olarak ilkyardımdan eğitim alan öğrenciler, acil durumlarda daha sakin ve kendinden emin davranacak ve doğru müdahalede bulunacaktır. Bu nedenle diş hekimliği fakültelerinin müfredatlarında ilkyardımdan eğitimlerinin zorunlu olması gerekir.

Anahtar kelimeler: Diş hekimliği, İlk yardım, Öğrenci.

ABSTRACT

The aim of this study was to evaluate the effectiveness of a basic first aid course given at the Faculty of Dentistry of a university. Methods: This study was quasi-experimental with a one-group pretest-posttest design. The population of the study consisted of students (N=67) who took the Basic First Aid elective course at the Faculty of Dentistry of a university in the 2023-2024 academic year. 'Socio-Demographic Form' and 'Basic First Aid Knowledge Questionnaire' developed by the researchers were used as data collection tools. Descriptive statistics (number, percentage, mean, standard deviation) and chi-square test in paired groups were used. Results: The mean age of the students participating in the study was 18.98±1.46 years, 56.7% were female and 65 of them (97%) were single. In the post-training period, the correct response rates of the students to the questions related to first aid increased. The highest increases in the correct response rates were observed in the answers given to questions related to bleeding, loss of consciousness disorders, fractures, burns and sprains (p<0.05). Conclusion: As a result, students who receive first aid training will act more calmly and confidently in emergency situations and intervene correctly. Therefore, first aid training should be compulsory in the curricula of dental faculties.

Keywords: Dentistry, First aid, Student.

GİRİŞ

İlk yardım, ani bir hastalık veya yaralanma durumunda sağlık görevlileri gelene kadar hayat kurtarma ya da durumun kötüye gidişinin engellenmesinde uygulanan ilk müdahaledir (Zideman vd., 2021). İlk yardımın temel amacı ağrıyı en aza indirmek, hayati tehlikeyi ortadan kaldırmak, hayati fonksiyonların sürdürülmesini sağlamak ve yaralı kişinin durumunun kötüleşmesini önlemektir (Pek, 2017).

Türkiye İstatistik Kurumu 2022 verilerine göre, ölüm nedenleri incelendiğinde dışsal yaralanma ve zehirlenmelere bağlı ölümlerin %3.3 olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2022). Herhangi bir kaza veya yaralanma ile karşılaşıldığında ölümlerin %10'unun ilk 5 dakikada, %50'sinin ilk 30 dakikada meydana geldiği ve olay yerinde uygulanacak ilkyardımla ölümlerin azaltılacağı belirtilmektedir (Marangoz, Muslu ve Karatutlu, 2017). Bu oranlara bakıldığında olay sırasında etrafta bulunan kişilerin ilkyardım müdahalelerindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Fakat ilkyardım konusunda eğitimi olmayan kişiler tarafından yapılan uygulamalar hayati tehlike oluşturabileceğinden, kişilerin muhakkak ilkyardım eğitimi almış olmaları son derece önemlidir (Kızıl vd., 2018).

İlkyarıma yönelik bilgi, farkındalık ve tutum düzeylerine ilişkin çalışma sonuçları, ilk yardım eğitiminin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çalışmalarda sonuçlar örneklem gruplarının ilkyardım öğrenmeye yönelik tutumları ve farkındalıkları daha iyi olsa da, bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu şeklindedir (Altındiş vd., 2018; Arasu, Mathew, Ramesh, Fathima ve Johnson, 2020; Pala vd., 2023). Yapılan bir çalışmada, sağlık eğitimi alan öğrencilerin ilkyardımla ilgili konularda yanlış bilgi ve uygulamalarının olduğu gösterilerek, kaza riski taşıyan meslek gruplarında eğitim alan öğrencilerin daha iyi bir ilkyardım eğitimi alması gerektiği vurgulanmıştır (Duman, Koçak ve Sözen, 2013). Bu ve benzeri çalışmalar ilk yardım eğitiminin önemini ortaya koyarken, ilkyardım konusundaki bazı uygulama ve bilgilerin zaman içerisinde değişebildiğinden eğitim almış kişilerin dahi bilgilerini güncellemesi önem arz etmektedir.

Üniversitede sağlıkla ilgili eğitim veren fakülte ve yüksekokullarında ilkyardım dersleri müfredat programlarının zorunlu dersleri arasında yer almaktadır. İlk yardım dersi, özellikle ileride sağlık personeli olarak sağlık hizmeti sunumu içerisinde görev yapacak öğrencilerde ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca literatürde üniversite öğrencilerinde ilkyardım bilgi düzeylerini ele alan çalışmalara rastlanırken, sağlık eğitimi alan öğrencilerde sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür.

Bu araştırmanın amacı, bir üniversitenin Diş Hekimliği Fakültesi'nde verilen temel ilkyardım dersinin etkinliğini değerlendirmektir. Araştırmanın sonuçları sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin ilkyardım ile ilgili konularda bilgilerinin artmasına ve konu hakkında farkındalıklarının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü

Tek gruplu ön test-son test tasarım ile yarı deneysel olarak planlanan araştırmamız bir üniversitenin Diş Hekimliği Fakültesi'nde verilen temel ilkyardım dersinin etkinliğini değerlendirmek amacı ile yürütülmüştür.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2023-2024 Eğitim Öğretim Güz Döneminde bir üniversitenin Diş Hekimliği Fakültesinde Temel İlk Yardım dersini alan öğrenciler (N=67) oluşturdu, örneklem seçimi yapılmayıp tüm evrene ulaşmak hedeflendi.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama aracı olarak 'Sosyo-Demografik Form' ve araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan 'Temel İlk Yardım Bilgisi Soru Formu' kullanıldı.

Sosyodemografik Form: Araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyo-demografik form, yaş, cinsiyet, medeni durum, daha önce ilkyardım eğitimi alma durumu ve ilkyardım sertifikası olma durumunu içeren 5 sorudan oluşmaktadır.

Temel İlk Yardım Bilgisi Soru Formu: Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan Temel İlk Yardım Bilgisi Soru Formu, öğrencilerin ilkyardım bilgilerini değerlendiren 20 sorudan oluşmaktadır (Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı, 2011; Temel İlk Yardım Bilgisi, 2020). Her doğru yanıt 1 puan, yanlış yanıt ise 0 puan olarak puanlandı. Sorulara verilen doğru yanıtlar arttıkça ilkyardım bilgisi de artmaktadır. Öğrencilere temel ilkyardım dersi almadan önce ve aldıktan sonra kullanıldı. Araştırma için ilgili etik kurul izni ve kurum izni alındıktan sonra, araştırma verileri yüz yüze, sınıf ortamında toplandı.

Temel İlk Yardım Eğitim Programı

Eğitim programı sınıf dersleri ve eğitmenin oluşturduğu temel ilkyarıma yönelik senaryolar ile 14 haftalık eğitim programı olarak yürütüldü. Her hafta 1 saatlik oturum yapıldı. Eğitim içeriği olarak; Genel ilkyardım bilgileri (2.hafta), Hasta/yaralının ve olay yerinin değerlendirilmesi (3.hafta), Temel yaşam desteği (4.hafta), Kanamalarda ilkyardım (5.hafta),

Yaralanmalarda ilkyardım (6.hafta), Yanık, donma ve sıcak çarpmasında ilkyardım (7.hafta), Kırık, çıkık ve burkulmalarda ilkyardım (8.hafta), Bilinç bozukluğunda ve zehirlenmelerde ilkyardım (9-10.hafta), Hayvan ısırıklarında ve göz, kulak ve buruna yabancı cisim kaçmasında ilkyardım (11.hafta), Boğulmalarda ilkyardım ve hasta/yaralı taşıma teknikleri (12-13. hafta) yer aldı. Öğretim yöntemi olarak eğitmen tarafından hazırlanan eğitim sunumları, senaryolar üzerinden tartışma, gösterip yapma, soru-cevap tekniği kullanıldı.

İstatistiksel Analiz: Araştırma verilerinin istatistiksel analizinde SPSS 21.0 paket programı kullanıldı. Çalışmada tanımlayıcı istatistikler için (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), eşleştirilmiş gruplarda ki kare testi kullanıldı.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Etik Kurulundan (01.11.2023 tarih ve GO 2023/491 karar no) ve kurumdan yazılı izin alındı. Katılımcılara ilk etapta Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak planlanan çalışmaya katılımında gönüllü olduklarına dair 'Bilgilendirilmiş gönüllü onam formu' verildi, çalışma hakkında bilgilendirip çalışmaya katılmayı kabul edenlerin onamları alındıktan sonra çalışmaya başlandı.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 18.98 ± 1.46 , %56.7'si kadın ve 65 tanesi (%97) bekar. Öğrencilerin %95.5'i daha önce mesleki eğitimi içerisinde ilkyardım dersi almamış ve tamamının ilkyardım sertifikası bulunmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (n=67)

	Ort	SS
Yaş	18.98	1.46
	n	%
Cinsiyet		
Kız	38	56.7
Erkek	29	43.3
Medeni durum		
Evli	2	3
Bekar	65	97
Daha önce ilkyardım eğitim alma durumu		
Evet	3	4.5
Hayır	64	95.5
İlkyardım sertifikası olma		
Evet	0	0
Hayır	67	100

Ort:Ortalama, SS: Standart Sapma

Araştırmada eğitim sonrası dönemde, öğrencilerin verdiği doğru yanıtların arttığı görüldü. Doğru yanıt oranında en yüksek artış kanamalar, bilinç kaybı bozuklukları, kırıklar, yanıklar ve burkulmalar ile ilgili yanıtlardı ($p<0.05$) (Tablo 2).

Araştırmada ileri yaşam desteğinin ne olduğunu bilen oranı eğitim öncesi %65.7'iken, eğitim sonrası %98.5 oldu. Temel yaşam desteğinin nasıl uygulanacağını bilme oranları %32.8'den %100'e, suni solunumun yapılışını doğru bilme oranları %62.7'den %92.5'e, bilinç kaybı durumlarında ilkyardım bilme oranları %53.7'den %92.5'e yükseldi. Kanamalarda, hayvan ısırıklarında, burkulmalarda kırıklarda, donmalarda, boğulmalarda ilkyardım konularında eğitim sonrası doğru bilme oranlarının istatistiksel olarak anlamlı olarak arttığı görüldü ($p<0.05$). Ancak eğitim öncesi ve sonrası kalp masajı uygulama, bebeklerde temel yaşama desteği, uzuv kopmaları, yanıklarda ilkyardım, zehirlenmelerinde ilkyardım, arı sokmalarında ilkyardım, buruna yabancı cisim kaçmalarında ilkyarıma ait sorulara verilen doğru yanıtlarda istatistiksel olarak anlamlı artış yoktu ($p>0.05$) (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin İlk Yardım Eğitimi Öncesi ve Eğitim Sonrası Doğru Yanıt Verme Oranı (n=67)

Madde	Eğitim öncesi		Eğitim sonrası		İstatistiksel Analiz
	n	%	n	%	
1. Temel yaşam desteği bilgisi	44	65.7	66	98.5	$X^2=-$ p=0.00
2. Temel yaşam desteği bilgisi	22	32.8	67	100	$X^2=-43.02$ p=0.00
3. Bebeklerde temel yaşam desteği	7	10.4	7	10.4	$X^2=-$ p=1.00
4. Temel yaşam desteği uygulaması	63	94	65	97	$X^2=-$ p=0.68
5. Suni solunum	42	62.7	62	92.5	$X^2=-$ p=0.00
6. Kanamalar	36	53.7	55	82.1	$X^2=-$ p=0.00
7. Uzuv kopmaları	62	92.5	55	100	$X^2=-$ p=0.06
8. Bilinç kaybı durumları	36	53.7	64	92.5	$X^2=24.30$ p=0.00
9. Kanamalar	50	74.6	65	97	$X^2=-$ p=0.00
10. Yanıkların tanımı	10	14.9	61	74.6	$X^2=38.02$, p=0.00
11. Yanıklarda müdahale	61	91	65	97	$X^2=-$, p=0.12
12. Donma olayları	30	44.8	46	68.7	$X^2=-$, p=0.00
13. Kırıklar	55	82.1	64	95.5	$X^2=-$, p=0.02
14. Burkulmalar	37	55.2	61	91	$X^2=-$, p=0.00
15. Zehirlenmeler	61	91	64	95.5	$X^2=-$, p=0.45
16. Hayvan ısırıkları	49	73.1	64	95.5	$X^2=-$ p=0.00
17. Arı sokmaları	40	40.3	49	73.1	$X^2=16.96$ p=0.21
18. Buruna yabancı cisim kaçması	56	83.6	61	91	$X^2=-$ p=0.22
19. Göze yabancı cisim kaçmaları	35	52.2	65	97	$X^2=28.03$ p=0.00
20. Boğulmalar	47	70.1	65	97	$X^2=-$ p=0.00

p<0.05

TARTIŞMA

Diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin, klinik uygulama sırasında ve günlük hayatlarında acil durumlara maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Bu nedenle, ilkyardım bilgisine ve becerisine sahip olmaları son derece önemlidir. Bu araştırma; bir üniversitenin diş hekimliği fakültesinde verilen temel ilkyardım dersinin etkinliğini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışma sonunda diş hekimliği fakültesi öğrencilerine verilen ilkyardım eğitiminin öğrencilerin temel yaşam desteği, bilinç kaybı, kanamalar, hayvan ısırıkları, burkulmalar, kırıklar, donmalar ve boğulmalarda ilkyardım konularında bilgilerini arttırmada etkili olduğu belirlenmiştir.

Türkiye'de, ilkyardım bilgi düzeyini belirlemeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Çakallıoğlu, Aktaş, Güngör, Duran ve Geçici, 2021; Köksoy, Öncü, Şermet ve Sungur, 2012; Uskun, Alptekin, Öztürk ve Kişioğlu, 2008; Pala vd., 2023; Sivri, Çalışkan, Şahin Y., Şahin C. ve Çelik, 2021). Bu çalışmalar, farklı gruptaki bireylerin ilkyardım bilgisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Öğrenciler, mahkumlar, ev hanımları, şoförler ve hekim dışı sağlık personeli gibi çeşitli özelliklere sahip gruplar, ilkyardım konusundaki bilgi düzeylerinin ölçülmesine yönelik araştırmalara konu olmuştur. Ancak diş hekimliği fakültesi öğrencilerinde ilkyardım becerisini geliştirmeye yönelik araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu araştırmada katılımcıların %95.5'inin mesleki eğitimi içerisinde zorunlu ilkyardım dersi olmadığı, dersin seçmeli ders olarak yer aldığı belirlendi. Diş hekimliği fakültesi öğrencilerinde ilkyardım eğitimi, acil durumlarda hayat kurtarıcı olabilir. Bu nedenle, ilkyardım eğitiminin diş hekimliği fakültesi müfredatında yer alması ve tüm öğrencilere zorunlu olarak verilmesi önemlidir.

Temel Yaşam Desteği hayat kurtarmak için çok önemli bir beceridir. Kardiyopulmoner resüsitasyon, önemli ölçüde hayatta kalma oranlarını artırır (Jeon vd., 2021). Araştırma sonuçlarından biri "temel yaşam desteği" bilgisidir. Öğrencilerin eğitim sonrası Temel Yaşam Desteği ile ilgili tüm sorulara doğru yanıt (%38'den %100'e) verdiği bulunmuştur. Temel yaşama desteği kapsamında suni solunum ile ilgili soruya verilen doğru yanıt oranı eğitim öncesi %62.7 iken eğitim sonrası %92.5'e ulaşmıştır. Konu ile ilgili Sivri, Çalışkan, Şahin, Şahin ve Çelik, (2021) çalışmasında diş hekimi ve eczacılara verilen iki saatlik Temel Yaşam Desteği eğitiminin bilgi düzeylerini arttırdığı bildirilmiştir.

Yapılan çalışmalarda diş hekimliği öğrencilerinin kırık ve kanamalarda ilkyardım konusunda bilgilerinin yetersiz olduğu bildirilmiştir (Joseph, Kumar, Babu, Nelliyanil ve Bhaskaran, 2014). Bu çalışmada öğrencilerin kanamalarda ilkyardım bilgilerinin eğitim sonrasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür.

Sağlık hizmeti sağlayıcılarının bir parçası olan diş hekimleri sıklıkla diş kliniklerinde ya da hastanelerde tıbbi acil durumlarla karşılaşır. Hastaların lokal anestezi iğnesi, dişçilik aletleri ve cerrahi prosedürlerden korkması ile sıklıkla senkop, hiperventilasyon, kalp durması, epileptik titreme, hipoglisemik şok ve hastanın sistemik sağlığına bağlı olarak tıbbi acil durumlar ortaya çıkabilmektedir (Mohan, Sharma, Parolia ve Baru, 2015). Bu çalışmada

öğrencilerin bilinç kaybı durumlarında müdahale ile ilgili bilgilerinin eğitim sonrasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür.

Yabancı cisimle boğulmalar, burkulmalar, yanıklar ve zehirlenmeler ise diş hekimlerinin daha az sıklıkta karşılaştığı acillerdendir. Bu çalışmada öğrencilerin bu konularda verilen eğitim son testinde anlamlı artış olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle öğrenciler bu konularda da az dikkatle eğitimi dinlemiş olabilir.

İlk yardım eğitiminin etkinliği, kullanılan eğitim yöntemine de bağlıdır. Teorik dersler, pratik uygulamalar ve senaryo çalışmaları gibi farklı yöntemlerin bir arada kullanılması, öğrencilerin bilgi ve becerilerini daha iyi pekiştirmelerine yardımcı olur (Carbogim vd., 2020). Bu çalışmada teorik dersin yanı sıra uygulamalar yapılması öğrencilerin bilgi düzeylerini arttırmaya katkı sağlamıştır.

İlk yardım eğitiminin süresi de etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kısa süreli eğitimler, temel bilgilerin aktarılmasında faydalı olsada, uzun süreli ve tekrarlı eğitimler, öğrencilerin bilgi ve becerilerini daha kalıcı bir şekilde pekiştirmelerine yardımcı olur. Bu çalışmada 14 haftalık bir eğitim süresinde olması yararlı olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ilkyardım eğitiminin birçok alanda etkili olmasıyla birlikte, bazı konularda (bebeklerde temel yaşam desteği, uzuv kopmaları, yanıklarda ilkyardım gibi) etkili olmadığı belirlendi. Bu bulgu üzerinde durulması gereken bir durumdur. Bu sonuçlar eğitim programlarında bu konulara daha ağırlık verilmesi gerektiğini göstermiştir.

İlk yardım eğitimi alan öğrencilerin, acil durumlarda daha sakin ve kendinden emin davranacak ve doğru müdahalede bulunacaktır. Bu nedenle diş hekimliği fakültelerinin müfredatlarında ilkyardım eğitimlerinin zorunlu olması gerekir. İlk yardım bilgileri ve becerileri zamanla unutulabilir. Bu nedenle, eğitimin düzenli olarak tekrarlanması önerilmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarların çıkara dayalı herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Teşekkür: Araştırmaya katkı sunan tüm katılımcılara teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKLAR

Altındış, S., Tok, Ş., Aslan, F.G., Adıgöl, M. P. Ekerbiçer, H. Ç. & Altındış, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin ilk yardım bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi, *Sakarya Tıp Dergisi*, 7(3), 125-130. doi:10.31832/smj.323338

- Arasu, S., Mathew, S.S., Ramesh, N., Fathima, F.N. & Johnson, A.R. (2020). Safety first: awareness and attitude regarding first aid among college students – A cross-sectional study in Urban Bangalore. *International Journal of Health & Allied Sciences*, 9(1), 25. doi:10.4103/ijhas.IJHAS_100_19
- Carbogim, F.C., Luiz, F.S., de Oliveira, L.B., Braz, P.R., dos Santos, K.B. & Püschel, V.A.A. (2020). Effectiveness of a teaching model in a first aid course: a randomized clinical trial. *Texto Contexto Enferm*, 29, e20180362. doi: 10.1590/1980-265x-tce-2018-0362
- Çakallıoğlu, E., Aktaş, M., Güngör, Y., Duran, E. & Geçici, İ. (2021). Okul servis şoförlerinin ilkyardım bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(78), 3369-3390. doi:10.26450/jshsr.2838
- Duman, N.B., Koçak, C. & Sözen, C. (2013). Üniversite öğrencilerinin ilk yardım bilgi düzeyleri ve bunu etkileyen faktörler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, 6(1), 57-70.
- Jeon, S. A., Chang, H., Yoon, S.Y., Hwang, N., Kim, K., Yoon, H. & Kim, T. (2021). Effectiveness of smartwatch guidance for high-quality infant cardiopulmonary resuscitation: a simulation study. *Medicina (Kaunas)*, 25, 57(3), 193. doi:10.3390/medicina57030193
- Joseph, N., Kumar, G., Babu, Y., Nelliyanil, M. & Bhaskaran, U. (2014). Knowledge of first aid skills among students of a medical college in Mangalore city of South India. *Ann Med Health Sci Res*, 4(2), 162-166. doi:10.4103/2141-9248.129022
- Kızıl, M., Üstünkarlı, N., Yıldız, Ş., Kurtel, K., Şemin, İ. & Abacıoğlu, Y.H. (2018). İlk yardım bilgilerinin doğruluğu ve ilkyardım uygulamalarına etkisinin değerlendirilmesi. *Hastane Öncesi Dergisi*, 3(1), 15-30.
- Köksoy, S., Öncü, E., Şermet, Ş. & Sungur, M.A. (2012). Cezaevinde bulunan mahkumların ilk yardım bilgi düzeyleri. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 12(1), 20-24. doi: 10.5505/1304.7361.2012.88609
- Marangoz, İ., Muslu, H. & Karatutlu, Ö. (2017). Tehlikeli ve çok tehlikeli iş kollarında ilk yardım eğitiminin önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(45), 255-261. doi:10.16992/ASOS.12177
- Mohan, M., Sharma, H., Parolia, A. & Barua, A. (2015). Knowledge, attitude and perceived confidence in handling medical emergencies among dental practitioners in Dakshina Kannada, India. *Oral Health and Dental Management*, 14(1), 27-31.
- Pala, S.Ç., Metintaş, S., Güneş, D., İnci, E., Sakarya, A.O., Taşkıran, U.C. & Yılmaz, E. (2023). Üniversite öğrencilerinde ilk yardım bilgi düzeyi ölçeği geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(1), 14-25. doi:10.54862/pashid.1145010
- Pek, J.H. (2017). Guidelines for bystander first aid 2016. *Singapore Med J*, 58(7), 411-417. doi:10.11622/smedj.2017062
- Sivri, H.D.Ç., Çalışkan, H.M., Şahin, Y., Şahin, C. & Çelik, B. (2021). Dış hekimleri ve eczacılarda temel yaşam desteği güncel bilgi düzeyi ve eğitim etkinliğinin değerlendirilmesi. *Bozok Tıp Dergisi*, 11(3), 13-18. doi: 10.16919/bozoktip.926331
- Temel İlk Yardım Bilgisi. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. Eskişehir 2020. 1 Şubat 2024 tarihinde <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/SAG101U/ebook/SAG101U-16V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf> adresinden erişildi.
- Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara 2011. 1 Şubat 2024 tarihinde <https://www.ilkyardim.org.tr/dokumanlar/Saglik-Bakanligi-Ilk-Yardim.pdf> adresinden erişildi
- Türkiye İstatistik Kurumu, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri (2022). 1 Şubat 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2022-49679> adresinden erişildi

Uskun, E., Alptekin, F., Öztürk, M. & Kışioğlu, A.N. (2008). Ev hanımlarının ev kazalarını önlemeye yönelik tutum ve davranışları ile ev kazalarına yönelik ilkyardım bilgi düzeyleri. *Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi*, 14(1), 46-52.

Zideman, D. A., Singletary, E. M., Borra, V., Cassan, P., Cimpoesu, C. D., De Buck, E. & Poole, K. (2021). European Resuscitation Council Guidelines 2021: First aid. *Resuscitation*, 161, 270–290. doi:10.1016/j.resuscitation.2021.02.013